

В.В. Коваленко (Одеський національний економічний університет, Україна)

Д. В. Шиян (Севастопольський інститут банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України)

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇНАХ

В статті досліджена організація національних систем фінансового моніторингу пострадянських країн. Виявлена низька ефективність функціонування таких систем. Для більш детального розгляду питання ефективності авторами запропоновано вивчати системи фінансового моніторингу в підзвітних одиницях (зокрема банках).

Ключові слова: відмивання грошей, тіньова економіка, корупція, економічна злочинність, система фінансового моніторингу, ефективність.

Табл. 5. Рис. 1. Літ. 16.

V.V. Kovalenko (Odesa National Economic University, Ukraine)

D.V. Shyian (Sevastopol Institute of Banking of the Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine, Ukraine)

ORGANIZING OF FINANCIAL MONITORING SYSTEM IN POST-SOVIET STATES

The article studies the process of organizing of national financial monitoring system in post-Soviet countries. The authors have revealed the low efficiency of such systems. For a more detailed consideration of the efficiency the authors proposed to study the financial monitoring system of reporting units (such as banks).

Keywords: money laundering, shadow economy, corruption, economic crime, financial monitoring system, efficiency.

Постановка проблеми. Однією з головних проблем фінансової глобалізації є розвиток процесів легалізації незаконно отриманих доходів. Слабкість національних механізмів регулювання фінансової системи сприяє швидкому переміщенню «брудних» грошей через національні кордони. Як результат - організована злочинність проникає у фінансові установи, шляхом інвестування встановлює контроль над найбільшими секторами економіки, здійснює підкуп офіційних осіб і членів уряду. Вплив кримінальних структур на політику і економіку може підірвати суспільні підвалини, морально-естетичні норми і, врешті-решт, демократичні основи суспільства. Можливі негативні соціально-економічні та політичні наслідки, зумовлюють високу необхідність розробки, постійного удосконалення та впровадження заходів з протидії даному процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі дана проблематика висвітлена в працях зарубіжних вчених Г. Гереева [3], І. Одея [14], П. Ройтера і М. Трумана [15], І. Ющенко [9], а також національних науковців С. Дмитрова [6], А. Єжова [6], В. Коваленко [6] та інших. Проте, недостатньо вивченими залишаються питання оцінки ефективності, а відповідно, і вибору оптимальної моделі організації національної системи протидії

легалізації незаконно отриманих доходів, що і зумовило актуальність теми дослідження.

Метою дослідження є аналіз функціонування національних систем фінансового моніторингу пострадянських країн.

Основні результати дослідження. У науковому та офіційному категоріальних стилях країн пострадянського простору для узагальненого найменування комплексу заходів, здійснюваних з метою протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму використовується термін «фінансовий моніторинг».

Національні системи фінансового моніторингу пострадянських країн почали формуватися з 2000 р. Першою країною, яка прийняла закон про протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом була Білорусь (2000 р.), далі Росія (2001 р.), Україна (2002 р.), Узбекистан (2004 р.), Киргизстан (2006 р.), Молдова (2007 р.), Вірменія (2008 р.), Туркменістан (2009 р.), Казахстан (2010 р.) та Таджикистан (2011 р.) [1, 2, 4].

Згідно законодавства пострадянських країн, елементами національної системи фінансового моніторингу є:

- підзвітні особи (фінансові установи, ріелтори, нотаріуси, адвокати тощо), які зобов'язані здійснювати заходи щодо виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та інформування спеціально уповноваженого органу про виявлені операції;

- органи, які здійснюють нагляд за підзвітними одиницями (Центральний банк, Міністерство фінансів, Міністерство економіки, Міністерство юстиції, іноді спеціально уповноважений орган фінансового моніторингу тощо);

- спеціально уповноважений орган фінансового моніторингу, що є національним центром збору, аналізу та подальшої передачі компетентним органам інформації, що стосується відмивання грошей і фінансування тероризму;

- правоохоронні органи (прокуратура, служба національної безпеки, міліція тощо), що здійснюють розслідування, оперативно-розшукову діяльність, порушують кримінальні справи.

Механізм взаємодії між елементами системи фінансового моніторингу визначається типом організації спеціально уповноваженого органу з фінансового моніторингу, який у світовій практиці називають підрозділом фінансової розвідки (далі - ПФР). Існують чотири основних типи організації ПФР [8]: адміністративний, правоохоронний, судовий (прокурорський), змішаний («гібридний»). Розглянемо типи організації ПФР в деяких країнах пострадянського простору (табл. 1).

Таблиця 1. Підрозділи фінансової розвідки в пострадянських країнах
Розроблено автором за [1, 2, 4, 5, 7-10]

Країна	Назва ПФР	Рік заснування	Статус і підпорядкування	Повноваження ПФР	Тип ПФР
Росія	Федеральна служба фінансового моніторингу	2001	Федеральний орган виконавчої влади. Підпорядкування: 2001 – 2004 рр. – Міністерство фінансів з 2004 р. - Уряд	Збір, обробка, аналіз інформації; передача узагальнених матеріалів правоохоронним органам; координація діяльності в системі	Адміністративний
Узбекистан	Департамент боротьби з податковими, валютними злочинами та легалізацією злочинних доходів	2001	Структурний підрозділ Генеральної прокуратури	Фінансовий аналіз; оперативно-розшукова діяльність; порушення кримінальних справ; координація діяльності в системі	Судовий
Молдова	Департамент запобігання та боротьби з відмиванням грошей	2001 – 2007 гг	Структурний підрозділ Генеральної прокуратури	Фінансовий аналіз; оперативно-розшукова діяльність; порушення кримінальних справ; координація діяльності в системі	Судовий
	Служба попередження та боротьби з відмиванням грошей	2007	Структурний підрозділ Центру боротьби з економічними злочинами та корупцією (ЦБЕЗК)	Збір, реєстрація та перевірка інформації по правопорушенням; передача матеріалів іншим підрозділам ЦБЕЗК; координація діяльності в системі	Правоохоронний
Україна	Державна служба фінансового моніторингу	2002	2002 – 2005 рр. – департамент Міністерства фінансів; з 2005 г. – Центральний орган виконавчої влади. Підпорядкування – Міністерство фінансів	Збір, обробка, аналіз інформації; передача узагальнених матеріалів правоохоронним органам; координація діяльності в системі	Адміністративний

Продовження таблиці 1

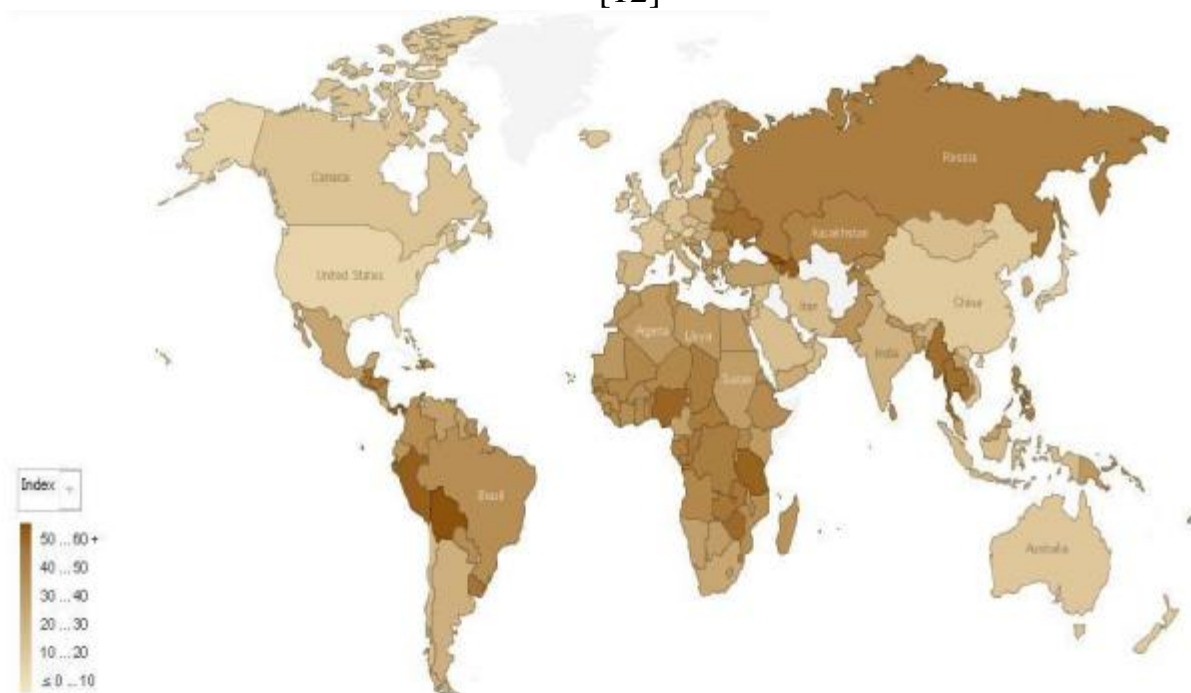
Країна	Назва ПФР	Рік заснування	Статус і підпорядкування	Повноваження ПФР	Тип ПФР
Білорусь	Департамент фінансового моніторингу	2003	Структурний підрозділ Комітету державного контролю	Збір, обробка, аналіз інформації; передача узагальнених матеріалів правоохоронним органам; координація діяльності в системі	Адміністративний
Киргизстан	Державна служба фінансової розвідки	2005	Центральний орган виконавчої влади Підпорядкування: 2005 – 2011 рр. – Президент; з 2011 - Уряд	Збір, обробка, аналіз інформації; передача узагальнених матеріалів правоохоронним органам; координація діяльності в системі	Адміністративний
Вірменія	Центр фінансового моніторингу	2005	Структурний підрозділ Центрального банку	Збір, аналіз та обмін інформацією в сфері протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму	Адміністративний
Казахстан	Комітет фінансового моніторингу	2008	Відомство Міністерства фінансів	Збір, аналіз інформації; координація діяльності державних органів в сфері фінансового моніторингу; передача матеріалів правоохоронним органам	Адміністративний
Таджикістан	Департамент фінансового моніторингу	2009	Структурний підрозділ Національного банку	Збір, аналіз інформації; передача узагальнених матеріалів правоохоронним органам; координація діяльності в системі	Адміністративний
Туркменістан	Управління фінансового моніторингу	2010	Структурний підрозділ Міністерства фінансів	Збір, аналіз інформації; передача узагальнених матеріалів правоохоронним органам; координація діяльності в системі	Адміністративний

Переважна більшість країн пострадянського простору (за винятком Молдови та Узбекистану) обрала шлях створення ПФР адміністративного типу, що і визначає відповідні моделі національних систем фінансового моніторингу в них. ПФР зазвичай входить в структуру адміністративного органу чи відомства, яке не відноситься до системи правоохоронних чи судових органів, чи діє під його наглядом. Повноваження ПФР обмежуються збором, аналізом і подальшою передачею інформації про підозрілі операції. Роль ПФР полягає в обґрунтуванні підозри і передачі справи до компетентних органів.

Організація національної системи фінансового моніторингу у великій мірі визначає стан і ефективність боротьби з відмиванням грошей, економічною злочинністю, розповсюдженням тіншового сектора, а отже - надійність кредитно-фінансової системи, інвестиційну привабливість держави і в цілому її економічну безпеку. Проведемо аналіз ефективності функціонування національних систем фінансового моніторингу країн пострадянського простору на основі дослідження показників тінзації економіки.

Передумови поширення тінзації економічних відносин в постсоціалістичних країнах виникли ще з часів Радянського Союзу. Нагромадження тіншових капіталів здійснювалося особливо швидкими темпами в період, так званої, перебудови в 1985-1991 рр. Додаткові умови для розвитку тіншової діяльності створювали спотворена галузева та регіональна структура економіки, а також її надмірна монополізація. Як результат - значне перевищення допустимого для забезпечення економічної безпеки країни граничного 30 %-ого значення рівня тіншової економіки. Розраховані за даними Світового банку за період 2000-2007 рр. середні показники тінзації економіки колишніх союзних республік знаходяться в межах 40 - 60% ВВП (рис. 1).

Рис. 1. Поширення тіншового сектора економіки в країнах світу (% від ВВП)
[12]

Для визначення ступеня тінізації економіки часто використовується індекс сприйняття корупції (далі - ІСК). Даний показник розраховується міжнародною антикорупційною організацією Transparency International і відображає сприйняття підприємцями та експертами з відповідних країн рівня корупції серед політичних діячів і державних службовців (10 - корупція практично відсутня, 0 - дуже високий рівень корупції) [11].

За результатами дослідження, що проводилося в 2011 р. найнижчий рівень корупції зафіксовано в Новій Зеландії, - 9,5 бала. У числі найменш корумпованих країн (ІСК > 8 б.) опинилися Данія (9,4), Швейцарія (8,8), Канада (8,7), Люксембург (8,5). Що стосується країн – колишніх радянських республік, то їх показники достатньо невтішні (табл. 2).

Таблиця 2. Індекс сприйняття корупції в країнах колишнього СРСР в 2011 р. [11]

№ за пор.	Номер у рейтингу	Країна	Бал	Кількість досліджень, шт.	Стандартне відхилення
1	29	Естонія	6,4	10	0,29
2	50	Литва	4,8	9	0,44
3	61	Латвія	4,2	7	0,3
4	64	Грузія	4,1	7	0,43
5	112	Молдова	2,9	8	0,13
6	120	Казахстан	2,7	9	0,37
7	129	Вірменія	2,6	8	0,16
8	143	Азербайджан	2,4	8	0,19
9	143	Білорусь	2,4	4	0,1
10	143	Росія	2,4	11	0,22
11	152	Таджикистан	2,3	7	0,28
12	152	Україна	2,3	10	0,1
13	164	Киргизстан	2,1	8	0,09
14	177	Туркменістан	1,6	3	0,12
15	177	Узбекистан	1,6	6	0,11

Самий низький рівень корупції характерний для Грузії і країн Прибалтики (ІСК > 4 б.), проте говорити про точність даних результатів складно, оскільки узгодженість оцінок за різними джерелами низька, про що свідчить високе значення стандартного відхилення. Найбільш корумпованими, за результатами даного дослідження, виявилися Узбекистан і Туркменістан -177 позиція в рейтингу, Киргизстан - 164, Україна і Таджикистан - 152, а також Росія, Білорусь і Азербайджан, які поділили 143 місце в рейтингу.

Слід також звернути увагу на дослідження міжнародної аудиторської компанії PricewaterhouseCoopers «Всесвітній огляд економічних злочинів», що охопило 78 країн світу (табл. 3).

Таблиця 3. Рейтинг країн з найвищим рівнем економічної злочинності
в 2009 - 2011 рр., %¹
Розроблено автором за [16]

№ за пор.	Країна	Рік		Абсолютний приріст
		2009	2011	
1	Росія	71	37	-34
2	ПАР	62	60	-2
3	Кенія	57	66	9
4	Канада	56	38	-18
5	Мексика	45	-	↓
6	Україна	45	36	-9
7	Великобританія	43	51	8
8	Нова Зеландія	42	50	8
9	Австралія	40	47	7
10	США	35	45	10

¹ частка респондентів, що зіткнулися за рік з економічними злочинами.

За даними дослідження в число лідерів країн за рівнем економічної злочинності потрапили дві постсоціалістичні держави: Росія та Україна. З усіх суб'єктів економічної діяльності, які брали участь в опитуванні, проведеному в цих країнах, число тих, що зіткнулися з економічними зловживаннями протягом року склало відповідно: 71% і 45% в 2009 р., а також 37% і 36% в 2011 р. Експерти PricewaterhouseCoopers припускають, що результати огляду за 2009 р. перебували під впливом економічної рецесії, наслідком якої було зростання шахрайства. У 2011 році зниження рівня економічних злочинів в українських і російських компаніях більшою мірою пояснюється неефективністю їх виявлення, а не фактичним скороченням кількості таких випадків.

Таким чином, слід зазначити, що країни – колишні союзні республіки відрізняються високим рівнем тінізації економіки, корупції та економічної злочинності. Очевидним є низька ефективність функціонування національних систем фінансового моніторингу в цих країнах. Підтвердженням цього факту служить інформація щодо формування та передачі до суду кримінальних справ, що містять матеріали ПФР, в державах пострадянського простору (табл. 4).

Відносно невелика кількість матеріалів, переданих ПФР правоохоронним органам за результатами аналізу отриманих від підзвітних одиниць повідомлень про фінансові операції може свідчити про недостатню якість таких повідомлень, або про наявні труднощі з їх аналітичної обробкою. При цьому слід зазначити, що наявність єдиної інформаційної аналітичної системи в даних державах має, безумовно, важливе значення для оперативної обробки і первинного аналізу значного обсягу повідомлень ПФР, а також для управління справами, однак не скасовує особливої ролі людського фактора в проведенні поглибленого аналізу в рамках фінансових розслідувань.

Таблиця 4. Статистична інформація про кримінальні справи, що містять матеріали ПФР, в країнах пострадянського простору в 2010 р., шт.
Розроблено автором за [4, 5, 10]

Країна	Кількість повідомлень, отриманих ПФР	Кількість матеріалів ПФР, переданих правоохоронним органам	Кількість порушених кримінальних справ, усього / що містять матеріали ПФР	Кількість справ, переданих до суду	Кількість вироків
Росія	5030727	904	2500 / 400	640	150
Киргизстан	392077	101	9 / 4	1	1
Казахстан	186898	13	135 / 3	7	7
Україна	168548	408	- / 276	106	65
Білорусь	150945	-	26 / 0	2	2
Вірменія	136580	23	13 / 5	3	3
Узбекістан	4125	-	42 / 42	8	8
Туркменістан	280	3	3 / 2	0	0

На підставі вищенаведених даних можна також зробити висновок про невисоку ефективність роботи ПФР в досліджуваних країнах, головним чином, через недостатньо налагоджену взаємодію з правоохоронними та наглядовими органами.

Кількість розслідуваних справ, пов'язаних з відмиванням грошей невелика (за винятком Росії та України). Це свідчить про те, що питання боротьби з відмиванням грошей в цілому не визначені керівництвом правоохоронних органів пострадянських країн в якості пріоритетних. Легалізація доходів у кримінальних справах, як правило, проходить в якості супутнього злочину.

Наведена статистика свідчить і про незначну частину кримінальних справ з відмивання грошей, які доведені до суду з винесенням вироку (до 20%). Дана обставина вказує на те, що в більшості випадків кримінальні справи в частині злочину відмивання грошей, припиняються вже на стадії попереднього слідства. Це також побічно вказує на наявність проблем в частині кваліфікації діянь з відмивання грошей, у зв'язку з недоліками криміналізації.

Висновок про ефективність роботи наглядових органів в пострадянських державах дозволяє зробити аналіз санкцій за порушення в сфері протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму. Оскільки основою фінансово-кредитної системи цих країн є банківські установи, ми обмежилися дослідженням санкцій, застосованих тільки в банківському секторі (табл. 5). Крім того, даний аналіз охопив всього 6 держав пострадянського простору через відсутність статистики зі здійснення наглядових заходів та застосування санкцій за порушення в сфері протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму в інших країнах.

Таблиця 5. Санкції за порушення у сфері протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, застосовані наглядовими органами в банківському секторі у країнах пострадянського простору у 2011 р.

Розроблено автором за [4, 5]

Країна	Кількість банків	Кількість перевірок	Попередження	Штрафи		Призупинення ліцензії на окремі операції	Відкликання ліцензії
				фіз. ос.	юр. ос.		
Росія	966	587	104	-	110	70	2
Україна	175	355	18	13	35	1	0
Казахстан	39	322	15	56	0	3	1
Білорусь	31	10	13	37	0	0	0
Туркменістан	11	11	0	0	0	0	0
Киргизстан	22	7	18	0	0	0	0

Невелика кількість санкцій, застосованих за порушення у сфері протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму в Киргизстані та Туркменістані, більшою мірою свідчить про низьку якість перевірок, які проводяться наглядовими органами, ніж про відсутність порушень у цій сфері. Враховуючи масштаби банківського сектора, слід звернути увагу й на невелику кількість перевірок, здійснених наглядовими органами в Росії та Білорусі, де частки банків, охоплених контролем, складають 60 % та 32 % відповідно. Все це свідчить про низьку ефективність наглядових органів у більшості пострадянських республік.

При цьому, слід зазначити, що в таких країнах як Україна та Казахстан, ситуація із функціонуванням наглядових органів виглядає набагато краще. Так, згідно українського законодавства, Національний банк України (далі - НБУ) проводить планові перевірки банків один раз на два роки, а позапланові (у т. ч. відокремлених підрозділів) – за результатами безвізного нагляду. Крім того, активна робота НБУ у сфері фінансового моніторингу дозволила Україні «вибути» восени 2011 р. з, так званого, «чорного списку» Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). При цьому зазначимо, що в переліку країн, які мають суттєві недоліки в національних режимах протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, знаходяться такі пострадянські держави як Киргизстан, Таджикистан і Туркменістан [13].

Враховуючи рекомендації FATF зазначимо, що постсоціалістичним країнам слід продовжувати процес удосконалення національної системи фінансового моніторингу за такими ключовими напрямками: актуалізація правової бази для виявлення та заморожування терористичних активів, реалізація ефективних наглядових програм для усіх груп підзвітних одиниць, підвищення координації між суб'єктами національної системи фінансового моніторингу, а також розвиток міжнародного співробітництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумок вище наведеному, зазначимо, що національні системи протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму в пострадянських країнах почали формуватися у минулому десятилітті. Основними елементами системи

фінансового моніторингу є: організації та особи, які здійснюють операції з грошовими коштами, наглядові та правоохоронні органи, а також спеціально уповноважений орган фінансового моніторингу (ПФР). Більшість постсоціалістичних держав обрала шлях створення системи фінансового моніторингу адміністративного типу. В цих країнах ПФР входить в структуру адміністративного органу чи відомства, яке не відноситься до системи правоохоронних чи судових органів, чи діє під його наглядом. Його повноваження обмежуються збором, аналізом і подальшою передачею інформації про підозрілі операції. Саме тому, на нашу думку, в системах такого типу важливо забезпечити політичну незалежність ПФР та високий рівень координації між суб'єктами системи.

Організація національної системи фінансового моніторингу у великій мірі визначає стан і ефективність боротьби з відмиванням грошей, економічною злочинністю, розповсюдженням тіншового сектора. Аналіз показників тінзації економіки свідчить про низьку ефективність функціонування національних систем фінансового моніторингу в країнах пострадянського простору. Крім того, дослідження статистики по формуванню та передачі до суду кримінальних справ, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів, а також інформація про санкції за порушення у сфері протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму підтверджує зроблений вище висновок.

Разом із тим, для більш детального розгляду питання ефективності функціонування національних систем протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, представляється необхідним вивчення системи фінансового моніторингу в підзвітних одиницях (зокрема банках), що і визначає предмет подальших досліджень.

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Закон України № 249-IV від 28.11.2002 р. // zakon.nau.ua/doc/?uid=1088.77.8&nobreak=1.

2. О предупреждении и борьбе с отмыванием денег и финансированием терроризма: Закон Республики Молдова № 190-XVI от 26.07.2007 г. // lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=325094&lang=2.

3. *Гереев Г.Т.* Организационно-правовое обеспечение борьбы с легализацией (отмыванием) преступных доходов (зарубежный опыт): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - М., 2005. - 25 с.

4. Евразийская группа по противодействию легализации преступных доходов и финансированию терроризма (ЕАГ) // www.eurasiangroup.org/ru.

5. Звіт державного комітету фінансового моніторингу України за 2010 р. // www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=306&art_id=5211&lang=uk.

6. *Коваленко В.В., Дмитров С.О., Єжов А.О.* Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму: монографія. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 140 с.

7. *Маценский, Д.* Армения: борьба с отмыванием денег и финансированием терроризма // www.nbrb.by/bv/narch/501/8.pdf.

8. Подразделения финансовой разведки. Обзор. - Вашингтон (округ Колумбия) : Международный Валютный Фонд, 2004. - xi + 161 стр. - ISBN 1-58906-364-3.

9. *Ющенко И.С.* Анализ законодательства Российской Федерации, Республики Беларусь и Республики Украина в сфере противодействия легализации (отмывания) незаконных доходов [Текст] : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / И.С. Ющенко. - Тамбов, 2009. - 23 с.

10. Annual report on 2010 Activities in the Field of Combating Money Laundering and Terrorism Financing in the Republic of Armenia // [www.cba.am/Storage/EN/FDK/Annual%20Reports/fmc annual report 2010 eng.pdf](http://www.cba.am/Storage/EN/FDK/Annual%20Reports/fmc%20annual%20report%202010%20eng.pdf).

11. Corruption Perceptions Index 2011 // cpi.transparency.org/cpi2011/results.

12. *Schneider F., Buehn A., Montenegro C.* Shadow Economies All over the World: New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007 // www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/LatestResearch2010/SHADOWECONOMIES_June8_2010_FinalVersion.pdf.

13. Improving Global AML/CFT Compliance: on-going process // www.fatf-gafi.org/document/42/0,3746,en_32250379_32236992_48966698_1_1_1_1,00.html.

14. *Odeh I.A.* Anti-Money Laundering and Combating Terrorist Financing for Financial Institutions. – Pittsburgh : Dorrance Publishing, 2010. – Pp. 298. – ISBN 978-1-43490-453-9.

15. *Reuter P., Truman E. M.* Chasing Dirty Money: The Fight Against Money Laundering. - Washington D.C. : Institute for International Economics, 2004. - Pp. 218. - ISBN 978-0-88132-370-2.

16. The 2011 Global Economic Crime Survey results // www.pwc.com/gx/en/economic-crime-survey/download-economic-crime-people-culture-controls.jhtml.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2012 р.